

Mamadaliyev Abdurashid G'ayratjon o'g'li

**Osiyo xalqaro universiteti Magistratura Ijtimoiy fanlar va texnika fakulteti Iqtisodiyot
(tarmoqlar va sohalar bo'yicha)**

REAL SEKTORDA IQTISODIY NOCHOR KORXONALARNI TIJORAT BANKLARI TOMONIDAN MOLIVAVIY SOG'LOMLASHTIRISH JARAYONLARINING TAHLILI

Annotasiya: Iqtisodiy jihatdan nochor korxonalarni tijorat banklari tomonidan real sektorda moliyaviy sog'lomlashtirish ushbu korxonalarining moliyaviy qiyinchiliklarini keltirib chiqaradigan turli omillarni to'liq tushunishni talab qiladigan muhim jarayondir. Moliyaviy sog'lomlashtirish-bu tijorat banklari tomonidan iqtisodiy nochor korxonalarni tiklash va shu bilan ularning qulashi va iqtisodiyotga ta'sir ko'rsatadigan oqibatlarining oldini olish uchun qo'llaniladigan qutqaruv strategiyasi. Ushbu maqolada real sektorda tijorat banklari tomonidan iqtisodiy nochor korxonalarni moliyaviy sog'lomlashtirish jarayonlari chuqur tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: Tijorat korxonalari, real sektor, moliyaviy qiyinchiliklar, moliyaviy bozor, strategiyalar, iqtisodiy nochor korxonalar.

Kirish: Iqtisodiyotning real sektori ishlab chiqarish va boshqa turdagi operatsiyalarni bajaradigan, ikkinchi sektor - aholi uchun mehnat va boshqa faoliyat turlarini ta'minlash uchun zarur bo'lgan tovarlar va xizmatlar ko'rsatadigan korxonalar tuzilmalarining yig'indisi bilan ifodalanadi. Individual iqtisodiy agentlari faoliyatining moliyaviy natijalari uchun nufuzli rahbarlari tomonidan erishish mumkin: ijro etuvchi organi, nazorat, va egalari (aksiyadorlar). Tanlangan boshqaruv usullariga bevosita bog'liq bo'lgan manfaatlar to'qnashuvi mavjudligi natijasida sanoat faoliyati samaradorligi o'zgarishi mumkin. Shu sababli, manfaatlarining turli ijtimoiy guruhlari iqtisodiy faol sub'ektlar tomonidan olingan natijalar bo'yicha turli xil da'volarni ilgari suradilar. Bozor kon'yunkturasi o'zgarishi sharoitida rahbariyat va ko'p millionli samarali korxonalar egalarining daromadlari keskin va noqonuniy ravishda salbiy bo'lib qolishi mumkin.

Kelib chiqishi.

Ushbu maqsadlarga erishish strategiyasi banklarning o'zlari va real sektor tomonidan "integratsiyalashgan" innovatsion omil sifatida bozor iqtisodiyotiga yo'naltirilgan barqaror ko'rsatkichlar tizimini rivojlantirishni qo'llab-quvvatlashdan iborat. Yangi ijtimoiy-iqtisodiy tizimga o'tishimizning o'ziga xos xususiyatlari bozor mexanizmlarini shakllantirishdir, haqiqatan ham mavjud bo'lgan ba'zi korxonalar faqat rejalashtirilgan bozor doirasida tiklanishi kerak. Bu shuni anglatadiki, tegishli institutsional muhitni, shuningdek transformatsion bosqichni hisobga oladigan barqaror me'yoriy bazani tiklash yoki ba'zan noldan yaratish zarurati mavjud.

Dunyoning yetakchi mamlakatlari iqtisodiyoti tajribasi shuni ko'rsatadiki, asosiy sanoatda moliyaviy tushkunlik holatida bo'lgan moliyaviy teskari aloqa balansi salbiy bo'lgan ko'plab korxonalar mavjud. Ularning muammolari ko'p jihatdan tijorat banklari xizmatlaridan foydalanish orqali real sektor ko'rsatkichlarining barqarorligini tiklashning samarali mexanizmlarini shakllantirishda ham, tijorat banklarining o'zlari tomonidan moliyaviy xavfsizlikni tashkil etishda ham bilimlarning yetishmasligi bilan bog'liq. Buxgalteriya hisobi va hisoboti tizimi va muvozanatning normal holatini tiklash, umuman faoliyatni amalga oshirish strategiyasini va uning barcha tarkibiy qismlarini qayta ko'rib chiqish, shuningdek, real mulk egalari va ishtirokchilarining manfaatlarini birlashtirgan butun iqtisodiy tuzilma uchun maqbul rag'batlantirish tizimini shakllantirish kerak.

Tadqiqot Maqsadlari

Moliyaviy kelishuv jarayonini qayta tashkil etishda taklif etilayotgan maqsadlar muammoli mijozlar, yangi mijozlar va barqarorlik kafillari o'rtasida mos keladigan joriy munosabatlarning uzoq muddatli majburiyatini va inqirozga yuz tutayotgan kompaniyalarni banklar vositasida yana muvaffaqiyatli biznesni boshlashlariga ko'maklashishni birgalikda ta'minlaydigan alohida xizmatlarni aniqlashdan iborat.

Tadqiqotning maqsadi bank xizmatlarini ko'rsatish orqali real sektorda moliyaviy sog'lomlashtirish jarayonini o'rganish jarayonida qiyinchiliklarni aniqlashdan iborat. Moliyaviy nochorlikning salbiy oqibatlarini kamaytirish va kooperatsiya asosida barqarorlikni ta'minlash, moliyaviy cheklovlarni bartaraf etish va dastlabki bosqichlarda ishlab chiqarish faoliyatini tiklash yo'llarini topish uchun bank xizmatlari takliflarini tuzish orqali biznes jarayonlarini optimallashtirish va ularni amalga oshirish bo'yicha takliflarni shakllantirish ishning asosiy maqsadi hisoblanadi.

Iqtisodiy jihatdan nochor korxonalar nimani anglatishini aniqlash juda muhimdir. Iqtisodiy nochor korxonalar-bu moliyaviy qiyinchiliklarni boshdan kechirayotgan, likvidlik muammolari, yuqori qarz va kapital nisbati va rentabellikning pasayishi bilan ajralib turadigan xo'jalik yurituvchi sub'ekt. Bunday korxonalar ko'pincha moliyaviy majburiyatlarini, shu jumladan tijorat banklariga kreditlarni to'lashni bajara olmaydilar. Korxonalaridagi moliyaviy tanglikning sabablari ko'p qirrali bo'lib, yomon boshqaruv, moliyaviy rejalashtirishning yetarli emasligi va bozorning o'zgarishi, hukumat siyosatidagi o'zgarishlar va global iqtisodiy tanazzul kabi tashqi va ichki omillarni o'z ichiga olishi mumkin.

Tijorat banklari iqtisodiy jihatdan nochor korxonalarini moliyaviy sog'lomlashtirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Ushbu banklar ushbu korxonalarining omon qolishidan manfaatdor, chunki ular uchun katta moliyaviy ta'sirlar mavjud. Moliyaviy kelishuv jarayoni korxonaning moliyaviy holatini to'liq tahlil qilishni, moliyaviy tanglik sabablarini aniqlashni va qutqaruv rejasini ishlab chiqishni o'z ichiga oladi. Qutqaruv rejasi qarzni qayta tuzish, qo'shimcha moliyalashtirish va korxonaning moliyaviy ko'rsatkichlarini yaxshilash uchun xarajatlarni kamaytirish choralarini amalga oshirishni o'z ichiga olishi mumkin.

Moliyaviy kelishuv jarayonidagi birinchi qadam iqtisodiy jihatdan nochor korxonalarini aniqlashdir. Tijorat banklari bunday korxonalarini aniqlash uchun turli mezonlardan, shu jumladan moliyaviy koeffitsientlar, kredit ballari va sanoat mezonlaridan foydalanadilar. Korxonalar iqtisodiy jihatdan nochor deb topilgandan so'ng, tijorat banki uning moliyaviy holatini, shu jumladan moliyaviy hisobotlarini, boshqaruv tuzilmasini va biznes operatsiyalarini ko'rib chiqishni to'liq tahlil qiladi. Ushbu tahlil bankka moliyaviy tanglik sabablarini aniqlash va korxonaning hayotiyligini aniqlash imkonini beradi.

Moliyaviy kelishuv jarayonining navbatdagi bosqichi qutqaruv rejasini ishlab chiqishdir. Qutqaruv rejasi bir qator chora-tadbirlarni o'z ichiga oladi, jumladan qarzni qayta tuzish, qo'shimcha moliyalashtirish va xarajatlarni kamaytirish choralarini amalga oshirish. Qarzni qayta tuzish kredit shartlarini, shu jumladan foiz stavkasi, to'lash muddati va kredit miqdorini qayta ko'rib chiqishni o'z ichiga oladi. Bu qisqa muddatli kreditlarni uzoq muddatli kreditlarga o'tkazish, foiz stavkalarini pasaytirish va to'lash muddatini uzaytirishni o'z ichiga olishi mumkin. Korxonaga aylanma mablag'lar talablarini qondirish va yangi loyihalarga sarmoya kiritish uchun qo'shimcha moliyalashtirish berilishi mumkin.

Xarajatlarni kamaytirish choralarini amalga oshirish qutqaruv rejasining yana bir muhim tarkibiy qismidir. Bu xodimlarni qisqartirish, zarar ko'rmaydigan biznes bo'linmalarini yopish va samarali ishlab chiqarish jarayonlarini amalga oshirishni o'z ichiga olishi mumkin. Tijorat banki samarasiz

sohalarni aniqlash va rentabellikni oshirish strategiyasini ishlab chiqish uchun korxonalar boshqaruv jamoasi bilan yaqin hamkorlik qiladi.

Moliyaviy kelishuv jarayoni korxonalar boshqaruv guruhiga texnik yordam ko'rsatishni ham o'z ichiga oladi. Bunga moliyaviy menejment, marketing va ishlab chiqarishni rejalashtirish bo'yicha treninglar kirishi mumkin. Tijorat banki, shuningdek, biznes-rejani ishlab chiqish bo'yicha ko'rsatma berishi mumkin, unda korxonaning tiklanish va o'sish strategiyasi ko'rsatilgan.

Iqtisodiy jihatdan nochor korxonalarni tijorat banklari tomonidan real sektorda moliyaviy sog'lomlashtirish bir qator afzalliklarga ega. Birinchidan, bu iqtisodiyotga jiddiy oqibatlariga olib kelishi mumkin bo'lgan korxonalarning qulashiga yo'l qo'ymaydi, shu jumladan ish joylarini yo'qotish va iqtisodiy ishlab chiqarishni kamaytirish. Ikkinchidan, bu korxonalarning tiklanishi va o'sishiga imkon beradi va shu bilan iqtisodiy rivojlanishga hissa qo'shadi. Va nihoyat, bu tijorat banklariga o'z kreditlarini tiklash va sog'lom kredit portfelini saqlashga imkon beradi.

Biroq, moliyaviy kelishuv jarayonida ham ba'zi qiyinchiliklar mavjud. Asosiy muammolardan biri bu ma'naviy xavf xavfi bo'lib, bu yerda korxonalar boshqaruv jamoasi tijorat banki moliyaviy qiyinchiliklarga duch kelganda ularni garovga qo'yishini bilib, tavakkal qilishi mumkin. Yana bir qiyinchilik-bu murakkab va ko'p qirrali bo'lishi mumkin bo'lgan moliyaviy qiyinchilik sabablarini aniqlashdagi qiyinchilik. Moliyaviy kelishuv jarayoni vaqt, pul va tajribani o'z ichiga olgan muhim resurslarni talab qiladi.

Xulosa.

Xulosa qilib aytganda, iqtisodiy jihatdan nochor korxonalarni tijorat banklari tomonidan real sektorda moliyaviy yarashtirish muhim jarayon bo'lib, moliyaviy qiyinchiliklarga olib keladigan turli omillarni to'liq tushunishni talab qiladi. Jarayon iqtisodiy jihatdan nochor korxonalarni aniqlash, ularning moliyaviy holatini tahlil qilish, qutqaruv rejasini ishlab chiqish va xarajatlarni kamaytirish choralarini amalga oshirishni o'z ichiga oladi. Moliyaviy kelishuv jarayoni bir qator afzalliklarga ega, jumladan, korxonalar qulashining oldini olish, korxonalarning tiklanishi va o'sishi, sog'lom kredit portfelini saqlash. Shu bilan birga, jarayonda ba'zi bir qiyinchiliklar mavjud, shu jumladan ma'naviy xavf xavfi, moliyaviy qiyinchilik sabablarini aniqlashda qiyinchiliklar va muhim manbalarga bo'lgan talab.

Ushbu muammolarni hal qilish uchun tijorat banklari iqtisodiy nochor korxonalarni aniqlash va boshqarish bo'yicha samarali strategiyalarni ishlab chiqishlari kerak. Bu moliyaviy qiyinchilikning dastlabki belgilarini aniqlay oladigan erta ogohlantirish tizimlarini ishlab chiqishni o'z ichiga olishi mumkin. Bundan tashqari, tijorat banklari moliyaviy qayta qurish va o'zgarishlarni boshqarish bo'yicha tajribani rivojlantirishlari kerak. Nazorat qiluvchi organlarga suiste'mollikning oldini olish va shaffoflikni ta'minlash uchun moliyaviy kelishuv jarayoni bo'yicha ko'rsatmalar va nazoratni ta'minlash zarurati mavjud.

Yakuniy tahlilda iqtisodiy jihatdan nochor korxonalarni tijorat banklari tomonidan real sektorda moliyaviy yarashtirish sog'lom moliya tizimining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Bu korxonalarning tiklanishi va o'sishiga imkon beradi va shu bilan iqtisodiy rivojlanishga hissa qo'shadi. Shunday qilib, tijorat banklari, nazorat qiluvchi organlar va boshqa manfaatdor tomonlar iqtisodiy jihatdan nochor korxonalarni aniqlash va boshqarish bo'yicha samarali strategiyalarni ishlab chiqish uchun birgalikda ishlashlari zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Berardi, M. (2007). Nomukammal ma'lumotlarga ega bozorlarda kreditni taqsimlash. SSRN elektron jurnali. <https://doi.org/10.2139/ssrn.1010965>
2. Chateau, J. P. (1983). Kredit ratsioni nomukammal ma'lumotlarga ega (vaqtinchalik) suboptimal muvozanat sifatida. Yevropa iqtisodiy sharhi, 23(2), 195-201. [https://doi.org/10.1016/0014-2921\(83\)90023-5](https://doi.org/10.1016/0014-2921(83)90023-5)
3. Ekwulugo, F. (2020). Kichik biznesda marketingni rejalashtirish. Tadbirkorlik marketingi, 324-336. <https://doi.org/10.4324/9780429505461-20>
4. Fatoki, O. O., & Asah, F. (2011). Janubiy Afrikadagi King Uilyams shahridagi kichik va o'rta korxonalarining qarz moliyasiga kirishiga firma va tadbirkorlik xususiyatlarining ta'siri. Biznes va menejment xalqaro jurnali, 6(8). <https://doi.org/10.5539/ijbm.v6n8p170>
5. Fisher, A. J. va Donaldson, G. (1962). Korporativ qarz sig'imi: korporativ qarz siyosatini o'rganish va korporativ qarz qobiliyatini aniqlash. The Journal of Finance, 17(3), 554. <https://doi.org/10.2307/2977084>
6. HARRIS, M. va RAVIV, A. (1991). Kapital tuzilishi nazariyasi. Moliya jurnali, 46(1), 297-355. <https://doi.org/10.1111/j.1540-6261.1991.tb03753.x>
7. Jensen, M. C. va Meckling, W. H. (1976). Firma nazariyasi: boshqaruv xatti-harakati, agentlik xarajatlari va mulkchilik tuzilishi. Journal of Financial Economics, 3(4), 305-360. [https://doi.org/10.1016/0304-405x\(76\)90026-x](https://doi.org/10.1016/0304-405x(76)90026-x)
8. Leyn, D. (2009). Kapital qiymati, korporatsiya moliyasi va investitsiyalar nazariyasi: takomillashtirish. Amaliy iqtisodiyot xatlari, 16(10), 1017-1019. <https://doi.org/10.1080/17446540802345448> IJSER